

برای نگارش یک کتاب تاریخ فلسفه رویکردهای مختلفی وجود دارد. رایج‌ترین روش نگارش این گونه کتاب‌ها، روایت فلسفه به ترتیب تقدم و تأخر فیلسوفان است. تاکنون سه کتاب تاریخ فلسفه به فارسی ترجمه شده و در دسترس مخاطبان قرار گرفته است (البته آثار دیگری نیز ترجمه شده که عمومیت نیافته است).

نخستین کتاب تاریخ فلسفه به زبان فارسی، کتاب تاریخ فلسفه تألیف برتراند راسل است که در سال‌های پیش از انقلاب به فارسی منتشر شد و پس از ترجمه سایر کتب تاریخ فلسفه از رونق افتاد و امروزه کمتر مورد مطالعه و ارجاع قرار می‌گیرد.

کتاب دیگر دورهٔ نه جلدی تاریخ فلسفه، نگارش فردریک کاپلستون^۱ است که به طور کامل به فارسی ترجمه شده و از شیوهٔ روایت پیش‌گفته استفاده می‌کند. ضعف عمدهٔ این کتاب در آن است که تمامی بخش‌های آن توسط یک نفر به نگارش در آمده و از این رو عمق و سطح مطالب آن در پرداخت به موضوعات یکسان نیست. به گونه‌ای که قوت و ضعف نویسنده در احاطهٔ به موضوعات در نحوهٔ پرداخت او به آنها کاملاً مشهود است. مشکل دیگر این کتاب آن است که به دلیل زمان نگارش، از جریان‌های فلسفی آلمانی در نیمهٔ اول قرن بیستم و نیز فیلسوفان تحلیلی در نیمهٔ دوم قرن بیستم اثری در آن نیست و تنها در جلد نهم به فیلسوفان قرن بیستم فرانسوی اشاره شده است.

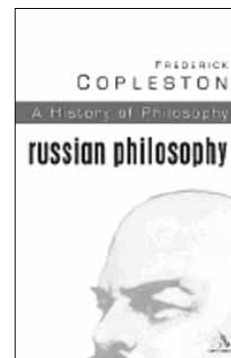
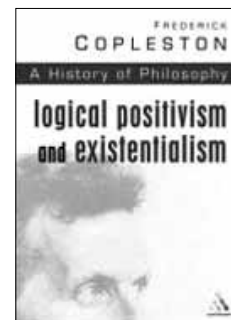
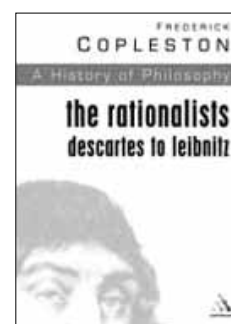
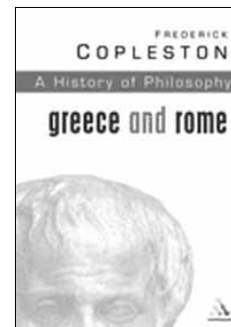
تاریخ فلسفهٔ دیگر، اثر امیل بریه^۲ است. اصل این کتاب به زبان فرانسوی بوده و تاکنون سه بخش از این کتاب هفت بخشی به فارسی ترجمه شده است: بخش‌های یونانی و رومی، دورهٔ قرون وسطی (ترجمه و تلخیص) و قرن هفدهم. این کتاب نیز عاری از ایرادهای کتاب قبلی نیست. گرچه به نظر می‌رسد با توجه به تأخر زمانی نگارش کتاب کاپلستون و نیز تفصیل بیشتر آن در پرداخت به مطالب، کتاب کاپلستون از اتقان بیشتری برخوردار باشد.

تاریخ فلسفهٔ دیگری که البته هنوز به فارسی ترجمه نشده، ولی نسخهٔ انگلیسی آن در اختیار محققان فلسفه قرار دارد، دورهٔ ده جلدی است که توسط انتشارات راتلج منتشر شده و از همین رو به تاریخ فلسفهٔ راتلج شناخته می‌شود. مجلدات اول تا دهم این کتاب به ترتیب موضوعات زیر را شامل می‌شود: از آغاز تا افلاطون، از ارسطو تا آگوستین، قرون وسطی، رنسانس و قرن هفدهم، تجربه‌گرایی انگلیسی و روش‌نگری، عصر ایدالیسم آلمانی، قرن نوزدهم، فلسفهٔ قاره‌ای قرن بیستم، فلسفهٔ علم، منطق و ریاضیات در قرن بیستم و در نهایت فلسفهٔ معنا معرفت و ارزش در قرن بیستم.

از نقاط قوت این کتاب در مقایسه با کتاب‌های پیش‌گفته آن است که هر فصل آن توسط یک نفر متخصص در آن زمینه

تاریخ جدید فلسفهٔ غرب

مصطفی زالی

نگاشته شده است. به طور مثال در جلد دوم چهار فصل به ارسطو اختصاص داده شده و هر فصل توسط یکی از محققان برجسته آن موضوع نوشته شده است (فلسفه طبیعت ارسطو، منطق و متافیزیک و ارسطو، زیبایی‌شناسی و علم‌النفس ارسطو، اخلاق و سیاست ارسطو). همین مسأله باعث شده که این کتاب در مقایسه با کتب قبلی از دقت و اتقان بیشتری برخوردار بوده و نیز حق هر فیلسوف بهتر ادا شود.

از دیگر امتیازات این کتاب آن است که در سه جلد آخر آن به جریانات اصلی فلسفه قرن بیستم در هر دو جریان تحلیلی و قاره‌ای اشاره شده است.

این کتاب نیز مانند کتب گذشته از شیوه روایت تاریخی

کتاب دیگر دوره نه جلدی تاریخ فلسفه، نگارش فردریک کاپلستون است که به طور کامل به فارسی ترجمه شده و از شیوه روایت پیش گفته استفاده می‌کند. ضعف عمده این کتاب در آن است که تمامی بخش‌های آن توسط یک نفر به نگارش در آمده و از این رو عمق و سطح مطالب آن در پرداخت به موضوعات یکسان نیست. به گونه‌ای که قوت و ضعف نویسندگان در احاطه به موضوعات در نحوه پرداخت او به آنها کاملاً مشهود است. مشکل دیگر این کتاب آن است که به دلیل زمان نگارش، از جریان‌های فلسفی آلمانی در نیمه اول قرن بیستم و نیز فیلسوفان تحلیلی در نیمه دوم قرن بیستم اثری در آن نیست و تنها در جلد نهم به فیلسوفان قرن بیستم فرانسوی اشاره شده است.

به تفکیک فیلسوفان استفاده می‌کند. گرچه بخش‌هایی از جلد نهم و تمام جلد دهم به روایت موضوعات اصلی فلسفه تحلیلی (معرفت‌شناسی، اخلاق، فلسفه زبان، متافیزیک، فلسفه سیاسی و ...) می‌پردازد. مجلدات این کتاب در میان سال‌های ۱۹۹۳ تا ۱۹۹۹ میلادی یعنی دهه آخر قرن بیستم منتشر شده است.

البته باید توجه داشت که تمامی این کتب، صرفاً روایت فلسفه در سنت غربی آن است و در آنها جز اشاره‌ای مختصر به سنت فلسفه اسلامی از جهت تأثیر آن بر اندیشه فیلسوفان متأخر قرون وسطی، وجود ندارد.

یکی از آثار متأخر در تاریخ فلسفه دوره چهار جلدی نگاشته

آنتونی کنی^۳ است. آنتونی کنی (۱۹۳۱) یکی از چهره‌های برجسته و متمایز فلسفی در دنیای انگلستان زبان است. حوزه‌ی علائق پژوهشی او وسیع بوده و فلسفه ذهن، فلسفه باستان و قرون وسطی، فلسفه ویتگنشتاین و فلسفه دین را دربرمی‌گیرد. او استاد دانشگاه آکسفورد بوده و تاکنون بیش از چهل جلد کتاب در حوزه‌های گوناگون فلسفه و تاریخ از خود منتشر کرده است. از آثار او می‌توان به دکارت (۱۹۶۸)، پنج روش قدیس توماس آکوئیناس در اثبات وجود خدا^۴ (۱۹۶۹)، ویتگنشتاین (۱۹۷۳)، اخلاق ارسطویی: پژوهشی در نسبت میان اخلاق ائودموس و اخلاق نیکوماخوس ارسطو^۵ (۱۹۷۸)، خدای فیلسوفان (۱۹۷۹)، ایمان چیست؟: گفتارهایی در فلسفه دین^۶ (۱۹۹۲) و فرگه: مقدمه‌ای بر بنیانگذار فلسفه تحلیلی مدرن^۷ (۱۹۹۵) اشاره کرد. از میان آثار او، کتاب ایمان چیست؟ در سال ۱۳۸۸ با ترجمه خانم اعظم پویا توسط انتشارات هرمس به زبان فارسی منتشر شده است.

از دیگر آثار او می‌توان به کتاب تک جلدی تاریخ مختصر مصور فلسفه غرب^۸ اشاره کرد که در سال ۱۹۹۷ توسط انتشارات بلکول منتشر شده و روایت تاریخ فلسفه از پیشاسقراطیان تا ویتگنشتاین را دربرمی‌گیرد.

مجلدات چهارگانه‌ی تاریخ فلسفه با عنوان تاریخ جدید فلسفه غرب^۹ در فاصله‌ی میان سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۷ توسط انتشارات آکسفورد منتشر شده است. عناوین این مجلدات به ترتیب عبارتند از فلسفه باستان (۲۰۰۴)، فلسفه قرون وسطی (۲۰۰۵)، طلوع فلسفه مدرن (۲۰۰۶) و فلسفه در جهان مدرن (۲۰۰۷). از امتیازات این اثر می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: این کتاب پس از چندین دهه از نگارش تاریخ فلسفه کاپلستون، نخستین تاریخ فلسفه است که توسط یک نویسنده نگاشته شده و از این رو سیاق سخنی واحد دارد. بنابر ادعای نویسنده برای استفاده دانشجویان دوره کارشناسی مناسب است و نیز هر کس که علاقه‌ای به موضوعات فلسفی دارد بدون دانش فلسفی قبلی می‌تواند از آن بهره جوید. همچنین کنی به عنوان نویسنده این کتاب در هشتمین دهه زندگی خود و پس از سال‌ها پژوهش در حوزه‌های گوناگون فلسفی به نگارش این اثر پرداخته است و از این رو می‌توان آن را اثر دوره پختگی او به حساب آورد.

به تصریح کنی، مخاطبانی که او برای این کتاب در ذهن داشته، دانشجویان سال دوم و یا سوم مقطع کارشناسی هستند. البته با توجه به آنکه برخی از غیرمتخصصان نیز ممکن است به خواندن تاریخ فلسفه بپردازند، در نگارش این کتاب سعی شده آشنایی کامل با اصطلاحات و روش‌های فلسفی معاصر مفروض

این کتاب
پس از
چندین دهه
از نگارش
تاریخ فلسفه
کاپلستون،
نخستین
تاریخ فلسفه است
که توسط
یک نویسنده
نگاشته شده و
از این رو
سیاق سخنی
واحد دارد.

خوشایند نباشد؛ مسأله‌ای که ادعای اولیه کنی را مبنی بر نگارش کتاب برای دانشجویان سال دوم و سوم دوره کارشناسی و نیز علاقه‌مندان غیرمتخصص فلسفه با چالش روبرو سازد.

جلد دوم این کتاب با موضوع قرون وسطی در ۳۳۴ صفحه و نه فصل است. دو فصل اول آن به سیاق کتاب نخست به فیلسوفان و هفت فصل بعدی به روایت موضوعی فلسفه اختصاص دارد. دو فصل اول از آگوستین آغاز شده و با روایت فیلسوفانی چون بوئتیوس، آبلارد، بناوتورا، دانز اسکاتس، ویلیام اکام و

افلاطونیان رنسانس ادامه می‌یابد. در این دو فصل بخش‌هایی به فیلسوفان مسلمان و یهودی، ابن‌سینا و پیروان او، ابن رشد و موسی‌بن میمون اختصاص داده شده است. فصل‌های سوم تا نهم به موضوعات منطق و زبان، معرفت، فیزیک، متافیزیک، نفس و روح، اخلاق و خدا اختصاص دارد. نویسنده در مقدمه این جلد اشاره می‌کند که به دلیل عدم آشنایی با زبان عربی در مطالعه فلسفه اسلامی عمیقاً وامدار دیگران است. او در جریان نگارش این کتاب به شدت متأسف شده است که تنها می‌تواند آثار ابن‌سینا را به زبان لاتین بخواند، آثاری که از نظر او ناب و تأثیرگذار بوده است. نویسنده در مقدمه می‌گوید یک تاریخ فلسفه غرب در قرون وسطی باید شامل فیلسوفانی باشد که غربی به معنای مدرن کلمه نیستند، زیرا حدود عقلانی اروپای لاتین قرون وسطی تحت تأثیر جهان اسلام و اقلیت‌های ساکن در اروپاست؛ بنابراین این کتاب شامل اشاراتی به فیلسوفان مسلمان و یهودی در گستره‌ای است که آنها در جریان اصلی تفکر غربی وارد شده‌اند و نه ارزش ذاتی فلسفه خودشان.

عنوان جلد سوم این کتاب «طلوع فلسفه مدرن» است که در آن کنی به روایت دلکش ظهور ایده‌های اصلی و نظام‌های عقلانی که تفکر غربی را شکل داده از اوایل قرن شانزدهم تا اوایل قرن نوزدهم می‌پردازد. کنی به سیاق دو جلد قبل بیانی

گرفته نشده و اثری شفاف و به اندازه کافی روشن نگاشته شود که حتی برای کسانی که تاریخ فلسفه را جهت اطلاع و تنوع نیز می‌خوانند مفید واقع شود.

کنی مقدمه جلد نخست کتاب خود را با این پرسش آغاز می‌کند: چرا کسی باید تاریخ فلسفه را بخواند؟ سپس در پاسخ می‌گوید: دلایل گوناگونی وجود دارد که در دو دسته قرار می‌گیرد: فلسفی و تاریخی. ما ممکن است فیلسوفان بزرگ گذشته را مطالعه کنیم تا به درک روشن درونمایه جستارهای امروزی فلسفی دست یابیم. یا ممکن است بخواهیم مردمان و دانشمندان گذشته را فهم کرده و فلسفه آنها را بخوانیم تا فضای مفهومی‌ای را که در آن اندیشیده و عمل کرده‌اند فراچنگ آوریم. ما ممکن است فلاسفه اعصار دیگر را مورد مطالعه قرار دهیم تا فهم مسائل فلسفی مستمر را برای ما تسهیل کند و یا ورود کامل‌تری به دنیای عقلانی عصر قدیم داشته باشیم. من امیدوارم که در این تاریخ فلسفه از آغاز تا عصر حاضر، به پیشبرد هر دو هدف دست یابم، که البته با طرق گوناگون و روش‌های مختلف صورت می‌گیرد.

شیوه نگارش این اثر تلفیقی از دو روش موضوع‌محور و فیلسوف‌محور است. به طوری که در هر جلد ابتدا چند فصل به شرح نظرات فیلسوفان مهم آن عصر به ترتیب تاریخی اختصاص داشته و فصل‌های متأخر کتاب به بیان موضوعات مهم فلسفی آن عصر می‌پردازد.

جلد نخست این کتاب در ۳۴۱ صفحه منتشر شده و به روایت تاریخ فلسفه از فیثاغورس تا آگوستین می‌پردازد. فصل اول این جلد به فیثاغورس تا افلاطون و فصل دوم آن به ارسطو تا آگوستین اختصاص دارد. در این دو فصل او مساهمت‌های تالس ملطی، پارمنیدس، آناکسیمندر، فیثاغورس، سقراط، افلاطون، ارسطو، سیسرون و آگوستین را در اندیشه فلسفی به اجمال شرح می‌دهد. فصل‌های سوم تا نهم این جلد نیز به موضوعات منطق، معرفت‌شناسی، فیزیک، متافیزیک، روح و نفس و خدا می‌پردازد. بخش دوم که به بررسی موضوعی اختصاص دارد، روایت تطور تاریخی موضوعات فلسفی در عصری است که این کتاب به آن اختصاص دارد. به عنوان مثل در فصل چهارم با عنوان «معرفت و محدودیت‌های آن: اپیستمولوژی»، نویسنده بررسی را از موضع پیشاسقراطیان آغاز کرده و سپس به سقراط، ثئی‌توس افلاطون، ارسطو، معرفت‌شناسی اپیکوری، معرفت‌شناسی رواقی، شکاکیت آکادمیک و شکاکیت پیرونی می‌پردازد. به عبارت دیگر این کتاب از سویی روایت تاریخی فیلسوفان و از سوی دیگر روایت تاریخی موضوعات فلسفی در قالب اندیشه‌های فیلسوفان است. چنین روش بیانی گرچه می‌تواند برای کسانی که بخواهند یک نگاه تطبیقی و انتقادی از سیر اندیشه‌های فلسفی پیدا کنند، مفید واقع شود، ولی شاید برای مبتدیان فلسفه که تمایل اولیه آنها مطالعه‌ی فلسفه به صورت فردمحور و فیلسوف به فیلسوف باشد چندان

به تصریح کنی، مخاطبانی که او برای این کتاب در ذهن داشته، دانشجویان سال دوم و یا سوم مقطع کارشناسی هستند. البته با توجه به آنکه برخی از غیرمتخصصان نیز ممکن است به خواندن تاریخ فلسفه بپردازند، در نگارش این کتاب سعی شده آشنایی کامل با اصطلاحات و روش‌های فلسفی معاصر مفروض گرفته نشده و اثری شفاف و به اندازه کافی روشن نگاشته شود که حتی برای کسانی که تاریخ فلسفه را جهت اطلاع و تنوع نیز می‌خوانند مفید واقع شود.

آنتونی کنی (۱۹۳۱) یکی از چهره‌های برجسته و متمایز فلسفی در دنیای انگلستان زبان است. حوزه‌ی علایق پژوهشی او وسیع بوده و فلسفه ذهن، فلسفه باستان و قرون وسطی، فلسفه ویتگنشتاین و فلسفه دین را در بر می‌گیرد. او استاد دانشگاه آکسفورد بوده و تاکنون بیش از چهل جلد کتاب در حوزه‌های گوناگون فلسفه و تاریخ از خود منتشر کرده است.

باید توجه داشت که هدف عمده کنی در این کتاب آن است که زمینه تاریخی هر موضوع و نیز تطورات بعدی آنها را به اختصار عرضه کند، و از این رو توجه کمی به شرح براهین هر فیلسوف به طور خاص صورت گرفته است. بنابراین در این کتاب کمتر با تحلیل انتقادی براهین فلسفی مواجه می‌شویم. به اذعان بسیاری از ناقدان این کتاب بهترین کتاب تک‌نویسنده‌ای در تاریخ فلسفه غرب است که از کتاب کاپلستون رواتر و از کتاب راسل منصفانه‌تر نگاشته شده است. البته این کتاب به دلیل حجم آن ضرورتاً نمی‌تواند تمامی فیلسوفان را مورد بحث قرار دهد و نویسنده به انتخاب کسانی روی آورده که از نظر او در تکوین اندیشه فلسفی تأثیر بیشتری داشته‌اند.

پی‌نوشت‌ها

1. Fredrick Copleston.
2. Emile Brehier.
3. Anthony Kenny.
4. The Five Ways: St. Thomas Aquinas' Proofs of God's Existence.
5. The Aristotelian Ethics: A Study of the Relationship between the Eudemian and Nicomachean Ethics of Aristotle.
6. What is Faith?: Essays in the Philosophy of Religion.
7. Frege: An Introduction to the Founder of Modern Analytic Philosophy.
8. An illustrated brief history of western philosophy.
9. A New History of Western Philosophy.

مقدماتی از متفکران تأثیرگذار غربی ارائه می‌دهد. فیلسوفی چون رنه دکارت که به طور سنتی به عنوان بنیانگذار فلسفه مدرن شناخته می‌شود، فیلسوفان برجسته انگلیسی از قبیل هابز، لاک و هیوم و متفکران برجسته عقل‌گرا مانند اسپینوزا، لایب نیتس و هگل و البته قله فلسفه مدرن ایمانوئل کانت که شاید بیش از سایرین در تکوین فلسفه مدرن مؤثر بوده باشد. پس از این بیان تاریخی، کنی به روایت موضوعی فلسفه بازمی‌گردد: معرفت، فیزیک، متافیزیک، نفس و بدن، اخلاق، فلسفه‌ی سیاسی و خدا. عناوین فصل‌های موضوعی کتاب هستند.

جلد چهارم کتاب شرح تاریخی فلسفه غرب از اوایل قرن نوزدهم تا پایان قرن بیستم است. در بخش نخست کتاب، کنی شرحی از متفکران اصلی این دوره در زمینه تاریخی‌شان ارائه می‌دهد. در این بخش فیلسوفان برجسته قاره‌ای از شوپنهاور، کیکگارد و نیچه تا هیدگر؛ سارتر و دریدا، فیلسوفان پراگماتیست مانند پیرس و ویلیام جیمز که سنت متمایز فلسفه آمریکایی را بنیان نهادند؛ مارکس، داروین و فروید و در نهایت فرگه، ویتگنشتاین و راسل به عنوان فیلسوفان تحلیلی نسل اول مورد بحث قرار می‌گیرند. بخش دوم کتاب نیز مانند گذشته به بررسی تاریخی مسائل فلسفی اختصاص دارد که عناوین آن عبارتند از: منطق، زبان، معرفت‌شناسی، متافیزیک، فلسفه ذهن، اخلاق، زیبایی‌شناسی، فلسفه سیاسی و خدا.

مروری بر عناوین بحث‌های موضوعی که بخش دوم هر جلد را تشکیل می‌دهد می‌تواند تصویری از ثبات و ظهور مسائل فلسفی را فراهم سازد. به عنوان مثال خدا محور بحث فیلسوفان در تمامی ادوار بوده است، ولی زیبایی‌شناسی تنها در جلد آخر مورد بحث قرار می‌گیرد.